

УДК 94 : 930 (477) «1939»

DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2020.2\(30\).428](https://doi.org/10.33782/eminak2020.2(30).428)

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ АНТИПОЛЬСЬКОГО ПОВСТАННЯ ОУН (серпень-вересень 1939 р.)

Василь Ухач

Тернопільський національний економічний університет (м. Тернопіль, Україна)

e-mail: v.ukhach@ukr.net; vasil.ukhach@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2106-5335>

У статті здійснено історіографічний аналіз напрацювань сучасними українськими істориками передумов, особливостей підготовки, суті акцій партизанських загонів, здобутків, результатів і наслідків для оунівського підпілля антипольських виступів у період серпня-вересня 1939 р. Проаналізовано позиції сучасних українських істориків у питаннях розробки концепції та плану антипольського повстання; масштабів конфлікту; дискусійних питань термінології, кількісного складу оунівських загонів. Зроблено висновок, що зорганізувати широкомасштабне антипольське повстання з метою відродження Української держави ОУН не вдалося. Виокремлено перспективний перелік питань, що потребують подальших дослідницьких зусиль.

Ключові слова: західноукраїнські землі, Провід українських націоналістів, Крайова екзекутива ОУН, антипольське повстання, сучасна історіографія

Міжвоєнна ідеологічна криза демократичних устоїв, гострі кути правового укладу міжвоєнної Європи, зростання популярності праворадикальних політичних течій та їх організаційне оформлення, все голосніше звучання реваншистських гасел з-поміж країн, інтересами яких Версальсько-Вашингтонська система знехтувала, «запах» війни в Європі тощо – вкотре вселяв надію у ті українські політичні сили й організації в еміграції та західноукраїнському краї, які стояли на самостійницькій платформі, – у можливість чергового історичного шансу підняти та зреалізувати ідею самостійної Української держави.

Утворена у 1929 р. Організація українських націоналістів (далі – ОУН), з її незмінною стратегічною метою – Українською Самостійною Соборною Державою, нелегальним характером функціонування у західноукраїнському регіоні, «брендовими» для галицької молоді ідеями Д. Донцова («Націоналізм», 1926 р.), радикальними, революційними методами боротьби в осягненні стратегічної цілі, молодечим запалом праці у т. зв. легальному секторі, на початок Другої світової війни стала однією із тих політичних одиниць організованого українства, що понесла знамено самостійної України не тільки у програмних постулатах, але й у повсякденному чині.

Слід наголосити на відсутності окремих історіографічних публікацій, які б системно висвітлювали спектр проблем з підготовки та проведення українськими націоналістами антипольського повстання. Прикметною особливістю останніх 10-15 років стала поява публікацій, які безпосередньо присвячувалися антипольському повстанню¹.

¹ Гривул Т. Протипольське повстання на Західній Україні у вересні 1939 р. // Наукові записки національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. 2003. Вип. 3. С. 230-237; Деркач О.В. Українсько-польське військове протистояння в період вересневої кампанії 1939 року // Грані. 2012. № 5. С. 45-49; Посівнич М. Антипольська діяльність ОУН в Західній Україні (лютий-

Метою наукової статті є історіографічний аналіз напрацювань сучасними вітчизняними істориками підготовки та проведення Організацією українських націоналістів антипольського повстання на західноукраїнських землях у період серпня-вересня 1939 р. Поставлена мета актуалізує перелік завдань, зокрема, проаналізувати напрацювання сучасних вітчизняних істориків у їх спробах комплексного підходу до висвітлення передумов, особливостей підготовки, суті акцій партизанських загонів, здобутків, результатів і наслідків для оунівського підпілля антипольських виступів в окреслений період.

У низці наукових публікацій сучасних авторів позиція ОУН в її планах організувати повстання у Галичині, розглядалися під кутом взаємин українських націоналістів з Німеччиною, що значно збіднювало повноту картини комплексного підходу, та й зрештою, слугувало базовим емпіричним матеріалом для політичних спекуляцій відповідних політичних сил. Незмінна стратегічна мета ОУН на здобуття незалежності Української держави, стимулювала її розглядати будь-яку сприятливу нагоду на міжнародній арені, яка б реанімувала українське питання. Звісно, наближення та початок німецько-польської війни українські націоналісти розглядали як добру можливість зреалізувати власні програмові цілі, а тому Крайова Екзекутива ОУН (далі – КЕ ОУН) на чолі В. Тимчієм повела відповідну підготовку у цьому напрямі².

У розрізі німецько-польської війни Провід українських націоналістів (далі – ПУН)–ОУН, сподівались, звісно за умови відсутності протидії з німецького боку, очолити державотворчі процеси в західноукраїнському регіоні. Акценти комуністичної інформаційно-пропагандистської машини на «тісну» співпрацю керівних кіл українських націоналістів з Німеччиною, «покірливе» виконання поставлених нацистською стороною «завдань» перед ОУН є безпідставними. Концепція антипольського повстання на західноукраїнських землях, його доцільності породила поліфонію підходів в провідних політичних колах українства як в еміграції, так і краю. З іншого боку, ця тема стала нецікавою для нацистських верховодів після підписання відповідних договорів з радянською стороною³. Можна погодитися з думкою львівської дослідниці М. Гавришко, що «...налагодження контактів з Третім Рейхом перед вибухом війни відіграло радше інструментальну роль і не було самоціллю ОУН»⁴. У сучасній українській історіографії усталеною видається позиція (праці Т. Гривула, О. Дарованця, І. Дерев'яного, А. Жив'юка, О. Зайцева, М. Посівнича⁵), що антипольські виступи ОУН були спричинені антиукраїнською політикою польських урядів і цілеспрямованими широкомасштабними репресіями, які особливо посилювалися у 1938-1939 роках.

серпень 1939 р.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2008. Вип. 17. С. 346-356; Руккас А. Бойові дії загонів ОУН у вересні 1939 р. // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Дрогобич, 2002. С. 387-392 й ін.

² Гривул Т.Д. Військово-політична діяльність Організації українських націоналістів на території західних областей України (вересень 1939 – червень 1941 рр.): автореф. дис... канд. істор. наук: 20.02.22 – військова історія. Львів, 2010. С. 9.

³ Гавришко М. Проблема українського повстання у Галичині напередодні німецько-польської війни 1939 року // Український визвольний рух. 2010. Вип. 14. С. 88.

⁴ Ibid. С. 88.

⁵ Дарованець О.Я. Репресивна акція польської влади щодо Організації Українських Націоналістів на Волині в листопаді 1938 р. – вересні 1939 р. // Український визвольний рух. Львів: В-во «Коло», 2004. Зб. 3. С. 102-144; Жив'юк А. Початок Другої світової війни на Волині. Дерманське повстання. // Галичина. 2009. Ч. 15-16. С. 321-326 та ін.

У сучасній вітчизняній історіографії існують розбіжності у трактування активної фази українсько-польського конфлікту першої половини вересня 1939 року: «локальні виступи, які не переросли в загальне повстання» (В. В'ятрович)⁶, «локальні дії самозахисту українців від польського війська» (В. Косик)⁷, «перша спроба розгортання масового повстанського руху з боку ОУН, під час якого націоналісти набули початкового бойового досвіду» (І. Патриляк, О. Кучерук)⁸, «збройні виступи проти польської адміністрації» (Л. Зашкільняк, М. Крикун, А. Руккас)⁹, «втілення ОУН схваленого ПУН сценарію утворення Української держави» (Т. Гривул)¹⁰, «стихийним поривом українців до розправ з поляками» (В. Сергійчук)¹¹, «погроми й вбивства українців поляками і навпаки, збройні сутички» (Я. Грицак)¹².

Дискусійним є питання про наявність і схвалення плану антипольського повстання під проводом ОУН. Київський дослідник О. Кучерук припускає наявність наказу про початок повстання, оскільки логічним тоді виглядає наявність звітів про хід антипольських виступів¹³. Немаловажну роль, на нашу думку, тут відіграли наростаючі розбіжності між керівництвом ПУН і КЕ ОУН в краю, щодо питання побудови збройних сил, шляхів, форм і методів реалізації кінцевої мети повстання з урахуванням поточної внутрішньої ситуації в західноукраїнському регіоні та міжнародної дипломатичної гри напередодні війни. Помірковане керівництво ПУНу на чолі з А. Мельником, незважаючи на підписаний німецько-радянський пакт про ненапад, продовжувало сподіватися, що Західна Україна не буде віддана більшовикам, а при підтримці Німеччини, у випадку німецько-польської війни, розраховували очолити новоутворену Західноукраїнську державу. Водночас на Другому (Римському) Великому Зборі ОУН не було прийнято конкретних інструкцій щодо можливої німецько-польської війни¹⁴. За твердженнями Т. Гривула, І. Патриляка, В. Трофимовича, І. Саківського КЕ ОУН наприкінці серпня 1939 р. було прийнято низку важливих рішень: 1) набула чинності інструкція щодо повстанської роботи на час війни, яка зобов'язувала оунівців переходити на нелегальне становище, уникати призову до польської армії¹⁵; 2) провести мобілізацію членського активу і сконцентруватися у визначеній місцевості¹⁶; 3) продовжувати (розпочаті ще в липні 1939 р. – *Авт.*) інтенсивні військові вишколи¹⁷.

⁶ В'ятрович В.М. Друга польсько-українська війна. 1942-1947. Вид. 2-е, доп. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. С. 67.

⁷ Дзюбан О. Українсько-польське протистояння у вересні 1939 р. у тогочасній пресі та споминах очевидців // Український визвольний рух. 2003. Зошит 2. С. 76.

⁸ Патриляк І. Збройні виступи ОУН проти Польської держави на початку Другої світової війни. URL: http://warhistory.ukrlife.org/5_09_6.html

⁹ Дзюбан О. Українсько-польське протистояння у вересні 1939 р.... С. 76.

¹⁰ Гривул Т.Д. Військово-політична діяльність Організації українських націоналістів... С. 10.

¹¹ Дзюбан О. Українсько-польське протистояння у вересні 1939 р.... С. 76.

¹² Ibid. С. 76.

¹³ Кучерук О. Українське повстання вересня 1939 року на Західній Україні // Українське слово. 2000. Ч. 37. 14-20 вересня.

¹⁴ Деркач О.В. Українсько-польське військове протистояння в період вересневої кампанії 1939 року // Грані. 2012. № 5. С. 46.

¹⁵ Гривул Т.Д. Військово-політична діяльність Організації українських націоналістів... С. 9.

¹⁶ Патриляк І., Трофимович В. Український визвольний рух у роки Другої світової війни // Україна у Другій світовій війні: погляд з XXI ст. Історичні нариси: У 2-х кн. Київ: Наукова думка, 2011. Кн. 2. С. 386-429.

¹⁷ Саківський І.Б. Діяльність ОУН у Тернопільському воєводстві у 1929-1939 рр.: дис... канд. істор. наук: 07.00.01 – історія України. Київ, 2017. С. 164.

Подальших напрацювань вимагає і термінологічний апарат наукової проблеми. Так, І. Патриляк в окресленні вересневих подій 1939 р. послуговується поняттям «збройні виступи ОУН»¹⁸, водночас у монографії автора «Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939-1960 роках» за 2012 рік, оперує поняттям «антипольське повстання ОУН»¹⁹. Про «протипольське повстання» у власних наукових публікаціях зазначають М. Гавришко²⁰, А. Жив'юк та І. Марчук²¹, О. Кучерук²², Т. Гривул²³. Про «українсько-польське протистояння» пишуть О. Дзюбан²⁴ та О. Деркач²⁵. Про «збройні сутички з поляками» у власному дисертаційному дослідженні пише львівський історик І. Гаврилів. На думку вченого «широкомасштабного повстання не відбулося...»²⁶. Про «збройні виступи членів ОУН» на теренах Львівського, Станіславського та Тернопільського воєводств стверджує київський дослідник А. Руккас²⁷. «Локальними виступами» націоналістів, які так і не переросли у загальнонаціональне повстання, характеризує події В. В'ятрович²⁸.

Дискусійним є питання щодо кількісного складу оунівських партизанських загонів у регіональному розрізі. Здебільшого науковці послуговуються неповними даними підсумкового звіту КЕ ОУН на західноукраїнських землях «Результати повстань на Західній Україні у вересні 1939 року»²⁹. При цьому історики цитуючи дані підсумкового звіту теж оперують різними цифрами, скажімо говорячи то про 20, то про 22 повіти Західної України, охоплених антипольськими збройними виступами³⁰.

І. Патриляк, В. Трофимович у власних публікаціях вказують на невиявленість польських статистичних даних, які б окреслювали масштаби антипольських збройних виступів ОУН у вересні 1939 р.³¹ Водночас, І. Гаврилів одним з перших подає підрахунки польських дослідників: «Від 29 серпня до 23 вересня 1939 року в диверсійних акціях взяло участь 7229 членів ОУН. Обіймали вони 183 місцевості. Здобули 1 танк, 8 літаків, 7 гармат. Взяли в полон 3610 поляків, вбили 796, 37 поранили. Страли 160 вбитими, 53 пораненими. Спалили щонайменше 4 польські місцевості і

¹⁸ Патриляк І. Збройні виступи ОУН проти Польської держави...

¹⁹ Патриляк І. Антипольське повстання ОУН у вересні 1939 р. В кн.: «Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939-1960 роках. Львів: Часопис, 2012. С. 25-35.

²⁰ Гавришко М. Проблема українського повстання у Галичині... С. 73-89.

²¹ Жив'юк А.А., Марчук І.В. Від «Германської республіки» до «Германської трагедії»: нариси історії українського визвольного руху в Дермані на Волині. Рівне: ПП ДМ, 2011. 156 с.

²² Кучерук О. Українське повстання вересня 1939 року на Західній Україні // Пам'ять століть. 2000. № 5. С. 143-151.

²³ Гривул Т.Д. Протипольське повстання на Західній Україні у вересні 1939 р. // Наукові записки національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. 2003. Вип. 3. С. 230-237.

²⁴ Дзюбан О. Українсько-польське протистояння у вересні 1939 р... С. 74-86.

²⁵ Деркач О.В. Українсько-польське військове протистояння... С. 46.

²⁶ Гаврилів І.О. Військово-політична діяльність УВО-ОУН в боротьбі за Українську Державу (1920-1941 рр.): дис. ... докт. істор. наук: 07.00.01 – історія України / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016. С. 333.

²⁷ Руккас А. Збройні виступи членів ОУН на початку Другої світової війни // Воєнна історія. 2008. № 5. С. 44-50.

²⁸ В'ятрович В.М. Друга польсько-українська війна. 1942-1947. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. С. 67.

²⁹ Жив'юк А.А., Марчук І.В. Від «Германської республіки» до «Германської трагедії»: нариси історії українського визвольного руху в Дермані на Волині... С. 26-27.

³⁰ Патриляк І. Українське націоналістичне підпілля та повстанський рух в 1939-1944 рр.: структура, чисельність, діяльність. URL: <https://old.uinp.gov.ua/page/dopovid-ivana-patryliaka>

³¹ Патриляк І., Трофимович В. Вказ. пр.

знищили 1 міст. В сумі вбито біля 2 тис. поляків у Східній Галичині і 1 тис. на Волині. У деяких місцевостях оунівцям допомагали петлюрівці»³². Опираючись на підсумковий звіт поданий КЕ ОУН «Результати повстань...»³³ та спогади очевидців, які, як стверджує І. Патриляк, очевидно не є цілком коректними³⁴ «...повстанські акції охопили 183 населені пункти у 22 (за даними І. Патриляка, В. Трофимовича у 20³⁵) повітах Західної України. До повстанських відділів залучили 7729 осіб (членів ОУН) і тисячі селян, які симпатизували націоналістам...»³⁶. За даними І. Патриляка «...в ході польських каральних експедицій було повністю спалено 10 українських сіл, в інших селах знищено 280-300 українських господарств, будинків «Просвіти», кооперативів, церков. У відповідь бойовики ОУН цілком спалили 4 польські колонії, а в інших польських селах і колоніях знищили приблизно 120-150 господарств. Втрати партизанських відділів ОУН склали 160 осіб убитими і 57 пораненими. Польські втрати склали 796 убитими, 37 пораненими й 3610 полоненими. Українське цивільне населення втратило щонайменше 84 особи убитими, а польське цивільне населення щонайменше – 123 особи убитими»³⁷. Цілком очевидно є потреба подальших досліджень на основі нововіднайдених архівних даних, що дозволять верифікувати та удосконалити обопільні втрати як серед військових, так і цивільного українського та польського населення.

Проведений аналіз наукових досліджень сучасних вітчизняних істориків дозволяє виокремити низку характерних рис у протіканні вересневих антипольських локальних повстань організованих ОУН.

По-перше, усталеною є позиція науковців, що попри спроби оунівських керівників максимально організувати та перевести у планове русло антипольські виступи, повстання розпочалося неодноразово, і не набуло масового характеру³⁸, що було зумовлено як організаційними недоопрацюваннями, так і особливостями протікання німецько-польської війни, конкретними реаліями розгортання подій у тій чи іншій місцевості.

По-друге, спостерігається поліфонія підходів у визначенні мети антипольських виступів вересня 1939 р. – від ідеї відновлення Української держави³⁹, намагань самоутвердження українців як суб'єкта великої європейської політики⁴⁰, створення підґрунтя для подальших визвольних змагань українства⁴¹, «до захоплення зброї і встановлення української влади»⁴², охорони українського населення від каральних акцій поляків щодо цивільного населення⁴³, що підігрівалося звинуваченнями у бік українців їх неефективної антинімецької боротьби в лавах польської армії.

По-третє, у силовому протистоянні поляків та українців після початку Другої сві-

³² Гаврилів І.О. Військово-політична діяльність УВО-ОУН в боротьбі за Українську Державу (1920-1941 рр.)... С. 334.

³³ Патриляк І. Українське націоналістичне підпілля та повстанський рух в 1939-1944 рр....

³⁴ Ibid.

³⁵ Патриляк І., Трофимович В. Вказ. пр.

³⁶ Гаврилів І.О. Вказ. пр. С. 334.

³⁷ Патриляк І. Українське націоналістичне підпілля та повстанський рух в 1939-1944 рр....

³⁸ Жив'юк А.А., Марчук І.В. Від «Германської республіки» до «Германської трагедії»... С. 26.

³⁹ Кучерук О. Українське повстання вересня 1939 року на Західній Україні... С. 13.

⁴⁰ Деркач О.В. Українсько-польське військове протистояння... С. 48.

⁴¹ Ibid. С. 48.

⁴² Патриляк І. Українське націоналістичне підпілля та повстанський рух в 1939-1944 рр....

⁴³ Гривул Т. Польський терор проти українського населення в 1939 та в 1941 рр.... С. 89.

тової війни у місцях найбільшого розмаху антипольських виступів реалізовувалась «теорія побудови держави від першого села» відомого військового теоретика оунівського руху М. Колодзінського – «Гузара», що передбачала проголошення членами ОУН Української держави у підконтрольних українським націоналістами населених пунктах, організацією української влади⁴⁴. Обрана повстанська тактика дій збройними загонами проти невеликих відділів Війська Польського, в окремих регіонах (Стрийського, Миколаївського, Жидачівського, Дрогобицького й інших повітах), де були чисельні повстанські загони, відбулися бої з регулярними польськими частинами. Т. Гривул вказує на доволі стриману оцінку військових результатів повстанських акцій, пояснюючи це тим, що повстання не набуло запланованої масштабності швидким просуванням частин Вермахту, а з 17 вересня Червоної армії, крахом надій на залучення в розгортанні антипольських дій вишколеного у військових структурах німецької армії українського легіону Р. Сушка⁴⁵.

Подальших наукових студій, враховуючи сучасне перманентне загострення українсько-польських стосунків, рішення польського сейму, потребує питання впливу збройного українсько-польського протистояння періоду початку Другої світової війни на репресивні акції щодо цивільного українського та польського населення. На жаль, в оцінці цього періоду українсько-польського протистояння, польські колеги у переважній більшості стверджують, що локальні вересневі повстання 1939 р. були початком протипольських акцій. В. В'ятрович спростовуючи цю тезу наголошує, що аналіз наявної документальної бази переконливо свідчить про виразну мету виступів – відродження Української держави⁴⁶. При цьому, знаний дослідник українського визвольного руху наголошує, що «повстання у вересні 1939 року стали прологом до війни між українцями і поляками... У ній також змішаються визвольна боротьба українських націоналістів, протистояння їй польських політичних сил, селянський бунт та радянські провокації»⁴⁷.

Аналіз напрацювань сучасних українських істориків у питанні результатів локальних антипольських виступів вересня 1939 р., дозволяє виокремити ряд узагальнюючих підходів в історіописанні наукової теми.

По-перше, історики єдині у висновку, що головної мети – здобути незалежність України (спочатку в рамках західноукраїнських земель – *Авт.*) українським націоналістам не вдалося⁴⁸. Широкомасштабного повстання не відбулося⁴⁹. На заваді цьому стали недостатня організаційна та військова підготовка, несприятливі зовнішні чинники⁵⁰. Чергову спробу українців самоствердитися як потенційного суб'єкта великої європейської політики було проігноровано її ключовими гравцями⁵¹.

По-друге, наявність німецького чинника, зацікавленість окремих нацистських верховодів у використанні українських націоналістів у власних інтересах у переддень німецько-польської війни, на нашу думку, не підлягає запереченню. Очевидно, що у керівництва нацистської Німеччини не було одностайного бачення вирішення

⁴⁴ Український рух опору. URL: <http://territoryterror.org.ua/uk/history/1939-1945/resistance-movement/>.

⁴⁵ Гривул Т.Д. Військово-політична діяльність Організації українських націоналістів... С. 9.

⁴⁶ В'ятрович В.М. Друга польсько-українська війна. 1942-1947... С. 67.

⁴⁷ Ibid. С. 68.

⁴⁸ Гривул Т.Д. Військово-політична діяльність Організації українських націоналістів... С. 9-10.

⁴⁹ Гаврилів І.О. Українці-поляки: історія конфліктів та порозумінь. Львів: Добрий друк, 2015. С. 39.

⁵⁰ Жив'юк А.А., Марчук І.В. Від «Германської республіки» до «Германської трагедії»... С. 32.

⁵¹ Деркач О.В. Українсько-польське військово протистояння... С. 48.

українського питання в майбутніх геополітичних змінах, але у військовій компанії з Польщею окремі очільники Третього рейху вбачали роль організаційних структур українських націоналістів у підривній, диверсійній роботі проти Польської держави. Водночас, вважаємо дискусійними однозначні твердження окремих істориків, що «ідея повстання в Галичині не належала українцям, вона була інспірована зовні, а саме – Третім Рейхом...»⁵². Не має підстав сумніватися, що особливо радикально налаштоване крило ОУН, розраховувало на ефект несподіванки, прагнуло використати момент німецько-польської війни, сподівалося використати шанс і зреалізувати свої цілі. Зрештою кінцевий результат антипольського повстання, що за задумом політичного проводу оунівської організації міг покликати до життя Українську державу, спочатку в межах її західноукраїнських теренів, аж ніяк не відповідав ні політичним, а ні військовим планам нацистської Німеччини.

По-третє, є підстави говорити про переоцінку, особливо молодими, революційно налаштованими крайовиками, готовності західноукраїнського населення підтримати ініційоване ОУН антипольське повстання. Тут давалася взнаки недовіра особливо політично свідомої частини українства щодо можливості підтримки Німеччиною державницьких прагнень українців, гіркий досвід Карпатської України, міжнародне унормування відносин очільниками Третього рейху з основним ворогом українського визвольного руху – СРСР. Немаловажну роль зіграла і чергова роз'єднаність сил політично зорганізованого українства. Водночас, збройний чин націоналістів, на тлі лояльних заяв українських партійних лідерів⁵³, переважно позитивно був сприйнятий у молодіжному середовищі, сприяв самоутвердженню націоналістичного руху⁵⁴ та зростанню його електоральних симпатій. Зрештою, було здійснено фактично першу спробу зреалізувати на практиці окремі програмові постулати руху українських націоналістів направлені на досягнення його стратегічної мети – Української самостійної соборної держави.

По-четверте, вересневі 1939 р. українсько-польські збройні сутички, на жаль, втягували у взаємне поборювання на міжнаціональному рівні обидва сусідні народи, які у цей період не набули масового характеру, проте загострили та посилили взаємну недовіру, а в недалекому майбутньому здетонують увесь клубок суперечностей і виллються у криваве міжетнічне взаємопоборювання.

Водночас, подальшої системної археографічної праці потребує питання пошуку нових даних і верифікації існуючих даних щодо кількості як учасників протиборствуючих сторін, так і обопільних втрат під час антипольського повстання. Детального вивчення потребує питання діяльності Комісії Державного Планування створеної з ініціативи ПУН (діяла впродовж 1939-1941 рр.), яка підготували кілька блоків законодавчих актів, які б мали бути реалізовані при організації державного життя у випадку відродження Української держави. На дослідницьку увагу заслуговує відповідальність дій тодішнього Варшавського керівництва, щодо представників національних меншин, нормам тодішнього міжнародного права. Важливо продовжити наукові студії, які б деталізували питання початків, перших проявів українсько-польського поборювання та винищення цивільного населення.

⁵² Гавришко М. Проблема українського повстання у Галичині... С. 88-89.

⁵³ Гривул Т.Д. Військово-політична діяльність Організації українських націоналістів... С. 9.

⁵⁴ Деркач О.В. Українсько-польське військове протистояння... С. 48.

REFERENCES

- Darovanets, O.Ya.** (2004). Represyvnna aktsiia polskoi vlady shchodo Orhanizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv na Volyni v lystopadi 1938 r. – veresni 1939 r. [Repressive actions of the Polish authorities against Organization of Ukrainian Nationalists in Volynia in November of 1938 – September of 1939]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*, 3, 102-144 [in Ukrainian].
- Derkach, O.V.** (2012). Ukrainsko-polske viiskove protystoiannia v period veresnevoi kampanii 1939 roku [Ukrainian-Polish military confrontation during the September campaign in 1939]. *Hrani*, 5, 45-49 [in Ukrainian].
- Dziuban, O.** (2003). Ukrainsko-polske protystoiannia u veresni 1939 r. u tohochasni presi ta spomy-nakh ochevydtsiv [Ukrainian-Polish confrontation in September of 1939 in the press of the time and memories of eyewitnesses]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*, 2, 74-85 [in Ukrainian].
- Havryliv, I.O.** (2016). *Viiskovo-politychna diialnist UVO-OUN v borotbi za Ukrainku Derzhavu (1920-1941 rr.)* [Military-political activity of the UVO-OUN in the struggle for Ukrainian State (1920-1941)] (Doctor's thesis). Lviv [in Ukrainian].
- Havryliv, I.O.** (2015). *Ukraintsi-poliaky: istoriia konfliktiv ta porozumin* [Ukrainian and Polish people: history of conflicts and agreements]. Lviv [in Ukrainian].
- Havryshko, M.** (2010). Problema ukrainskoho povstannia u Halychyni naperedodni nimetsko-polskoi viiny 1939 roku [The problem of the Ukrainian rebellion in Galicia before the German-Polish War of 1939]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*, 14, 73-89 [in Ukrainian].
- Hryvul, T.** (2003). Polskyi teror proty ukrainskoho naseleennia v 1939 ta v 1941 rr. [Polish terror against Ukrainian population in 1939 and in 1941]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*, 2, 86-93 [in Ukrainian].
- Hryvul, T.** (2003). Protypolske povstannia na Zakhidni Ukraini u veresni 1939 r. [Anti-Polish rebellion in Western Ukraine in September, 1939]. *Naukovi zapysky natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: Istorychni nauky*, 3, 230-237 [in Ukrainian].
- Hryvul, T.D.** (2010). *Viiskovo-politychna diialnist Orhanizatsii ukrainskykh natsionalistiv na terytorii zakhidnykh oblastei Ukrainy (veresen 1939 – cherven 1941 rr.)* [Military-political activity of the Organization of Ukrainian Nationalists in the the Western regions of Ukraine (September 1939 – June 1941)] (Extended abstract of Candidate's thesis). Lviv [in Ukrainian].
- Kucheruk, O.** (2000). Ukrainske povstannia veresnia 1939 roku na Zakhidni Ukraini [The Ukrainian rebellion of September, 1939 in Western Ukraine]. *Ukrainske slovo*, 37, 14-20 veresnia [in Ukrainian].
- Patryliak, I.** (2009). Zbroini vystupy OUN proty Polskoi derzhavy na pochatku Druhoi svitovoi viiny [OUN armed protests against the Polish state at the start of World War II]. *Voienno istoria*, 5 (47). Retrieved from http://warhistory.ukrlife.org/5_09_6.html [in Ukrainian].
- Patryliak, I. & Trofymovych, V.** (2011). Ukrainskyi vyzvolnyi rukh u roky Druhoi svitovoi viiny [Ukrainian liberation movement during the Second World War]. In *Ukraina u Druhii svitovii viini: pohliad z XXI st. Istorychni narysy* (Vol. 2, pp. 386-429). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Patryliak, I.** (2012). Antypolske povstannia OUN u veresni 1939 r. [OUN anti-Polish rebellion in September of 1939] In «*Peremoha abo smert»: ukrainskyi vyzvolnyi rukh u 1939-1960 rokakh*. Lviv [in Ukrainian].
- Patryliak, I.** (2016). *Ukrainske natsionalistychne pidpillia ta povstanskyi rukh v 1939-1944 rr.: struktura, chyselnist, diialnist* [Ukrainian nationalistic underground and insurgent movement in 1939-1944: structure, size, activities]. Retrieved from <https://old.uinp.gov.ua/page/dopovid-ivana-patryliaka> [in Ukrainian].
- Posivnych, M.** (2008). Antypolska diialnist OUN v Zakhidni Ukraini (liutyi-serpen 1939 r.) [OUN anti-Polish movement in Western Ukraine (February-August 1939)]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 17, 346-356 [in Ukrainian].
- Posivnych, M.** (2010). *Voienno-politychna diialnist OUN v 1929-1939 rokakh* [OUN military-political activity in 1929 - 1939 and others]. Lviv [in Ukrainian].
- Rukkas, A.** (2002). Boiovi dii zahoniv OUN u veresni 1939 r. [OUN units combat activities in September, 1939]. *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk*, 2, 387-392 [in Ukrainian].
- Rukkas, A.** (2008). Zbroini vystupy chleniv OUN na pochatku Druhoi svitovoi viiny [Armed protests of OUN members in beginning of World War II]. *Voienno istoriia*, 5, 44-50 [in Ukrainian].
- Sakivskiy, I.B.** (2017). *Diialnist OUN u Ternopil'skomu voievodstvi u 1929-1939 rr.* [OUN activities in Ternopil voivodeship in 1929-1939] (Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Viatrovych, V.M.** (2012). *Druha polsko-ukrainska viina. 1942-1947* [The Second Polish-Ukrainian War. 1942-1947]. Kyiv [in Ukrainian].
- Zhyviuk, A.A. & Marchuk, I.V.** (2011). *Vid «Hermanskoj respubliky» do «Hermanskoj trahedii»: narysy*

istorii ukrainskoho vyzvolnoho rukhu v Dermani na Volyni [From the «German Republic» to the «German Tragedy»: Essays on the history of the Ukrainian liberation movement in Derman in Volyn']. Rivne [in Ukrainian].

Zhyviuk, A. (2009). Pochatok Druhoi svitovoi viiny na Volyni. Dermanske povstannia [The beginning of the Second World War in Volynia. Rebellion in Derman']. *Halychyna*, 15-16, 321-326 [in Ukrainian].

Vasyl Ukhach

(Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine)

e-mail: v.ukhach@ukr.net; vasil.ukhach@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2106-5335>

Contemporary Ukrainian Historiography of the OUN Anti-Polish Uprising (August-September 1939)

In modern Ukrainian historiography, there are no separate historiographical publications, which would systematically take up the range of issues devoted to the preparation and conducting of Ukrainian Nationalists anti-Polish uprising in Western Ukraine in the period of August-September 1939.

The goal of the paper is to make a historiographical analysis of the modern historians' findings on certain aspects of preparation and conducting of the anti-Polish uprising by the Organization of Ukrainian Nationalists. Based on the goal, the objective of the paper is a comprehensive approach to modern historians' analysis of the preconditions, features of training, the description of the partyzan detachments operations, achievements, results, and consequences of anti-Polish actions for the OUN underground in the described period.

The standpoints of modern Ukrainian historians on the issues of development of the anti-Polish uprising concept and plan; the scale of the conflict; misunderstanding of terminology, and quantitative composition of the OUN detachments are analyzed.

It is concluded that a large-scale uprising did not take place. The major impediments for that were insufficient organizational and military training, unfavorable external factors, and an overestimation by the OUN underground leadership of the willingness of Western Ukraine population to support the anti-Polish uprising.

It is promising for researchers to further study the impact of the armed Ukrainian-Polish confrontation at the beginning of World War II concerning the repressive actions against the civilian Ukrainian and Polish population. The search for recent information and verification of existing facts regarding both sides' losses during the anti-Polish uprising is of great importance as well.

Keywords: Western Ukraine lands, leadership of Ukrainian Nationalists, Territorial Executive OUN, anti-Polish uprising, modern historiography